

ΜΝΗΜΗ ΧΡΗΣΤΟΥ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗ

Για τον πολιτισμό της Αριστεράς σε δύσκολους καιρούς

Για τον Χρήστο Παπουτσάκη γράφτηκαν πολλά. Θα γραφούν περισσότερα, αν κάποτε μελετηθεί η πορεία του δημιουργήματός του, του Αντί, που ήταν πολιτικό και ταυτόχρονα πολιτιστικό περιοδικό. Δεν έχει νόημα να επαναλάβω τα γνωστά. Θα αναφερθώ σύντομα σ' αυτά, και θα επιχειρήσω να σκιαγραφήσω την κατάσταση και την ατμόσφαιρα της νεολαίας της ΕΔΑ στην περίοδο 1955-58 στην οποία ο Χρήστος μετείχε με όλη του την ψυχή.

Με τον Χρήστο γνωριστήκαμε τέλος του 1955, ή αρχές του '56. Ήξερα ότι τον πατέρα του, αξιωματικό του ελληνικού στρατού, τον είχαν δολοφονήσει οι τραμπούκοι της Κρήτης. Ήξερα για την εξορία και τα βασανιστήρια των αδελφών του, του Μανώλη και του Γιάννη. Ήξερα τέλος και για το δικό του τόλμημα να εκδώσει το Αντί επί δικτατορίας, τον Μάη του '72, καθώς και για τις συνέπειες του τολμήματός του.

Είχα αποφυλακιστεί στις 17 Νοεμβρίου του 1955. Ο παλαιός συμφοιτητής και φίλος, ο Κώστας Κουλουφάκος, μου πρότεινε να ενταχθώ στην παράνομη οργάνωση του ΚΚΕ. Ο Μανώλης Γλέζος, παλαιός συγκρατούμενος, μου πρότεινε (πρότεινε ή είπε ότι πρέπει;) να ενταχθώ στην ΕΔΑ. Άκουσα τον δεύτερο. Η ΕΔΑ στεγαζόταν τότε σε κάτι μικροσκοπικά γραφεία κοντά (ή επί;) της Μητροπόλεως. Εκεί μπαινόβγαιναν ως επί το πλείστον παλαιοί εξόριστοι και φυλακισμένοι, πολλοί από τούς οποίους ξαναστέλλονταν στα ξερονήσια του μετεμφυλιακού κράτους. Αργότερα η ΕΔΑ μεταφέρθηκε στα άνετα γραφεία της Αριστείδου.

Είχαν μόλις περάσει 7 χρόνια από τη λήξη του Εμφυλίου. Όμως η ηττημένη Αριστερά δεν είχε υποκύψει. Στα γραφεία, και στον κόσμο γενικότερα, κυριαρχούσε ένα κλίμα μαχητικής αισιοδοξίας η οποία δεν ήταν ανεδαφική. Απόδειξη: το 1958 η ΕΔΑ αναδείχτηκε κόμμα της αξιωματικής αντιπολίτευσης με ποσοστό 25%. Ανάμεσα στα οργανωτικά καθήκοντα ήταν προφανώς και η περαιτέρω ανάπτυξη των οργανώσεων της Νεολαίας, και ειδικά της Σπουδάζουσας. Εκεί «στάλθηκα» και εγώ. Γραμματέας της Σπουδάζουσας ήταν η Φιφή Πρωτογερέλη και αργότερα ο Τάσος Παπαδημητρίου. Σε μια συνδιάσκεψη (ή

κάτι τέτοιο, έχει περάσει από τότε μισός αιώνας) εκλέχτηκε νέο γραφείο της Σπουδάζουσας. Είχε μαθευτεί ότι η «καθοδήγηση» θα πρότεινε για γραμματέα τον Χρήστο, μέλος φαίνεται και της παράνομης οργάνωσης της ΕΠΟΝ. Ο Χρήστος και οι υπόλοιποι ψήφισαν εμένα (είχα ήδη το «προνόμιο» της ηλικίας και τη σχετική «μετεκπαίδευση» στη Γυάρο και αλλού). Μέλη του γραφείου ήταν ο Χρήστος, η Στέλλα Γεωργούδη, η Τρίς Σκυλλάκου, ο Νίκος Παπανικολάου, ο Κώστας Μπαστούνας, η Κωστούλα Μητροπούλου, ο Θόδωρος Μαλικιώσης, ίσως και άλλοι. Από κοντά, στις διάφορες δραστηριότητες, ο Άγγελος Ελεφάντης, η Καίτη και ο Σπύρος Ασδραχάς, η Σοφία Ανδρουλάκη, και πολλοί άλλοι. Για μια περίοδο την οργάνωση της Σπουδάζουσας την καθοδηγούσε εκ μέρους της Διοικούσης Επιτροπής της ΕΔΑ ο Νίκος Σολωμός.

Μια πρώτη προσπάθεια ήταν η ανάπτυξη των οργανώσεων στις πανεπιστημιακές σχολές. Σε σύντομο σχετικά διάστημα είχαμε την πλειοψηφία στα φοιτητικά συμβούλια των σχολών, εκτός από την Πάντειο. Πρώτος στόχος, η αναβάθμιση και ο εκδημοκρατισμός της Παιδείας. Την ίδια περίοδο δινόταν και η μάχη για το Κυπριακό. Στις μεγάλες διαδηλώσεις εκείνης της εποχής συμβάλαμε το κατά δύναμη, συνεργαζόμενοι και με τη νεολαία του Κέντρου, γραμματέας της οποίας ήταν ο Απόστολος Κακλαμάνης. Λέω «συμβάλαμε» επειδή το κίνημα για την Ένωση (δίκαιο αίτημα το οποίο ακύρωσαν οι κυβερνήσεις της Δεξιάς και οι επόμενες) ήταν αυθόρμητο και παλλαϊκό. Τότε μας ράντιζαν χημικά οι «αύρες» και συμπλήρωναν τα κλομπ και οι κλωτσιές. Κάποια στιγμή δολοφόνησαν δύο νέους στα Εξάρχεια (ντρέπομαι, αλλά δεν θυμάμαι τα ονόματά τους).

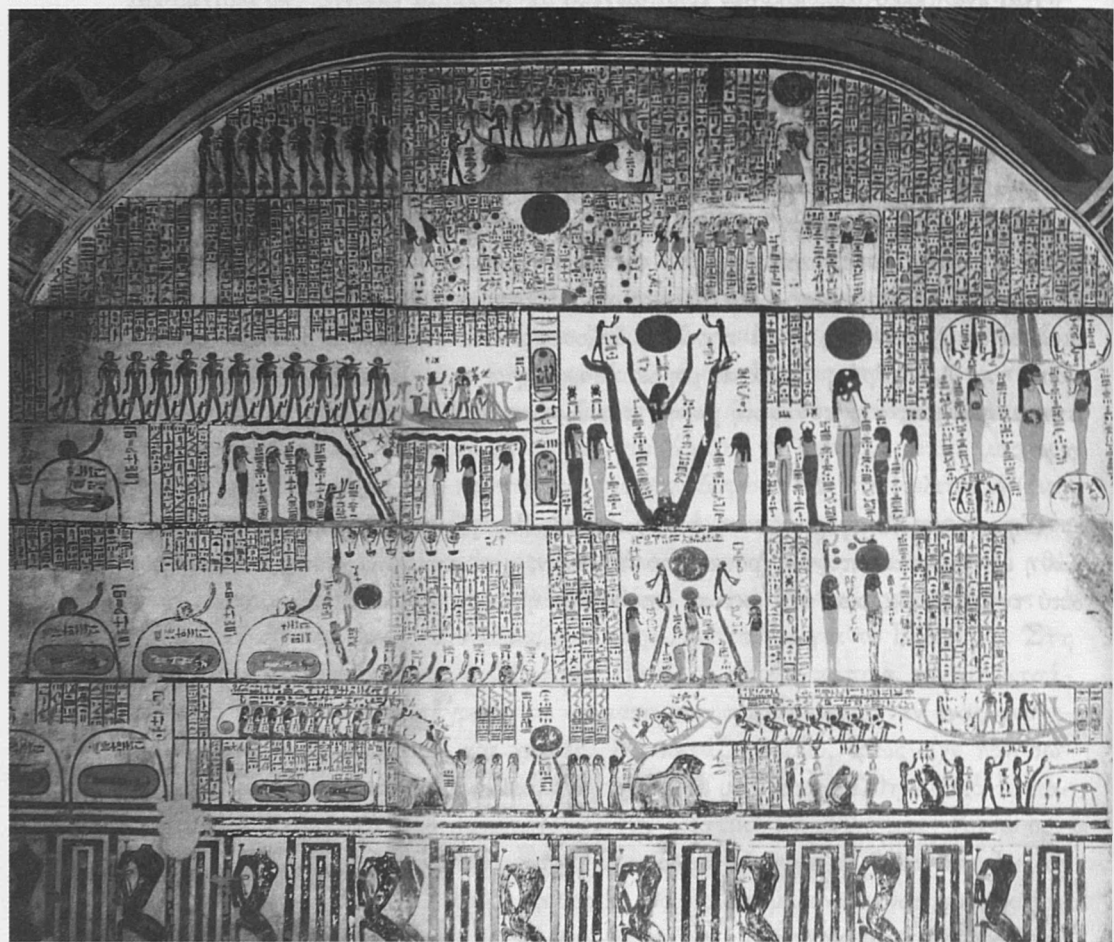
Παρά τα χτυπήματα, οι αγώνες συνεχίστηκαν. Αλλά δεν ήταν μόνον οι αγώνες για την παιδεία, τη δημοκρατία και την Κύπρο. Η σχετικά μικρή μας οργάνωση έκανε συστηματική προσπάθεια για τη μόρφωση και τον πολιτισμό (διαλέξεις, παρέες, γλέντια, εκδρομές, κ.λπ.). Θυμάμαι πάντα τον Χρήστο, παρόντα και μετέχοντα. Ολιγόλογος, με μια μόλις διακριτή θλίψη στο πρόσωπό του, πάντοτε ευγενής και συνεπής. Θα προσθέσω κι ένα γεγονός χαρακτηριστικό του κλίματος της εποχής. Συνεδριάζαμε στην Αριστείδου για το Κυπριακό. Στη συνεδρίαση ήταν παρών και ο Φίλιππος Ηλιού, ο οποίος κάποια στιγμή «τσάκωσε» έναν τύπο που κατέγραφε τα ονόματα των παρόντων. Ήταν ένας φοιτητής της Νομικής, Κρητικός και χαφιές. Τον πετάξαμε έξω, όμως είχε ήδη δώσει τα ονόματά μας στην Ασφάλεια. Ως συνέπεια, μας απαγγέλθηκε από το πανεπιστήμιο κατηγορία που συνεπαγόταν την οριστική αποβολή μας. Κατά ορισμένους «σκληρούς» της καθοδήγησης, έπρεπε να φέρουμε το θέμα στη Βουλή. Αντιτάχθηκα και επέβαλα άλλη τακτική. Θα βρίσκαμε ένας ένας τους καθηγητές μας και θα ζητούσαμε να πάρουν θέση. Οι καθηγητές μας φέρθηκαν τίμια. Αποτέλεσμα: το θέμα μετατοπιζόταν σκόπιμα από συνεδρίαση σε συνεδρίαση, μέχρι που πήραμε όλοι πτυχίο. Τότε έφεραν το θέμα προς συζήτηση, κρί-

θηκε λήξαν και τοποθετήθηκε στο αρχείο. (Παρατήρηση από πείρα μισού αιώνα και βάλε: Φοβού τους σκληρούς ηρακλείς του κόμματος! Συνήθως μετά μαλακώνουν).

Πρώτοι λοιπόν στα μαθήματα, πρώτοι στον αγώνα. Έτσι τουλάχιστον λέγαμε και, ανήσυχoi και αισιόδοξoi, προσπαθούσαμε να «μπούμε» και στη θεωρία. Η μετέπειτα επιστημονική ή καλλιτεχνική εξέλιξη πολλών από τους τότε της Σπουδάζουσας είναι γνωστή: Κωστούλα Μητροπούλου, Χρήστος Παπουτσάκης, Άγγελος Ελεφάντης, Στέλλα Γεωργούδη, Σπύρος Ασδραχάς, Καίτη Ασδραχά, Νίκος Παπανικολάου (ερευνητής στο INSERM), Θόδωρος Μαλικιώσης (μετέπειτα γραμματέας της νεολαίας), και άλλοι που διέπρεψαν σε διαφορετικούς τομείς.

Και ένα τελευταίο, που δεν είναι άσχετο με το κλίμα εκείνης της εποχής και με τη μαχητική μας σχέση με τη θεωρία: Το 1962 μου ανατέθηκε η ευθύνη για τη δημιουργία του περιοδικού *Σύγχρονα Θέματα*, που κυκλοφόρησε το φθινόπωρο της ίδιας χρονιάς. Το 1972 ο Χρήστος, μεσούσης της Δικτατορίας, δημιούργησε το *Αντί*, το οποίο έγραψε ιστορία και μετά το 1974. Ο Άγγελος Ελεφάντης δημιούργησε μετά την πτώση της Δικτατορίας τον *Πολίτη*. Ο Ηλιού, ο Ασδραχάς και οι συνεργάτες τους δημιούργησαν τα *Ιστορικά*. Με πρωτοβουλία μου και με τη συνεργασία πολλών πανεπιστημιακών δημιουργήθηκε η *Ουτοπία*, περιοδικό «θεωρίας και πολιτισμού». Πέντε πολιτικά και θεωρητικά περιοδικά από εκείνη τη γενιά της Σπουδάζουσας. Και σήμερα; Τι κάνουν τα κόμματα της Αριστεράς; Αλλά ας μη μιλήσουμε για τα σημερινά. Ας κρατήσουμε στη μνήμη μας την ευγενική μορφή του Χρήστου, διανοούμενου, αγωνιστή και φίλου.

Σημείωση: Αναφέρω όσους συναγωνιστές θυμήθηκα. Παραλήψεις και τυχόν λάθη εξηγούνται από τα χρόνια που πέρασαν, από την πολύχρονη απουσία μου από την Ελλάδα, και την έκτοτε απασχόλησή μου με άλλα προβλήματα.

Αίγυπτος, Θήβες. Κοιλάδα των Βασιλέων. Τάφος του Ραμσή ΣΤ', αίθουσα σαρκοφάγου.
 Η δημιουργία του νέου ηλιακού δίσκου (1140 π.Χ. περίπου) (λεπτ.).